

Boekbespreking: Nieuwe reisverhalen van Ben van Zanten

B.O. van Zanten. 2019. Op mossenjacht in tropisch Azië en Australazië tussen 1959 en 2000. Uitgave B.O. van Zanten, Haren. 335 pp, 182 foto's, 1 kaart.

Bestelinfo: Het boek is te koop bij de auteur: Dr. B.O. van Zanten, Westerholm Zorgcentrum, Irenelaan 1, 9752 LS Haren, appt. 121, e-mail: benvanzanten1927@gmail.com. Prijs €32,50.

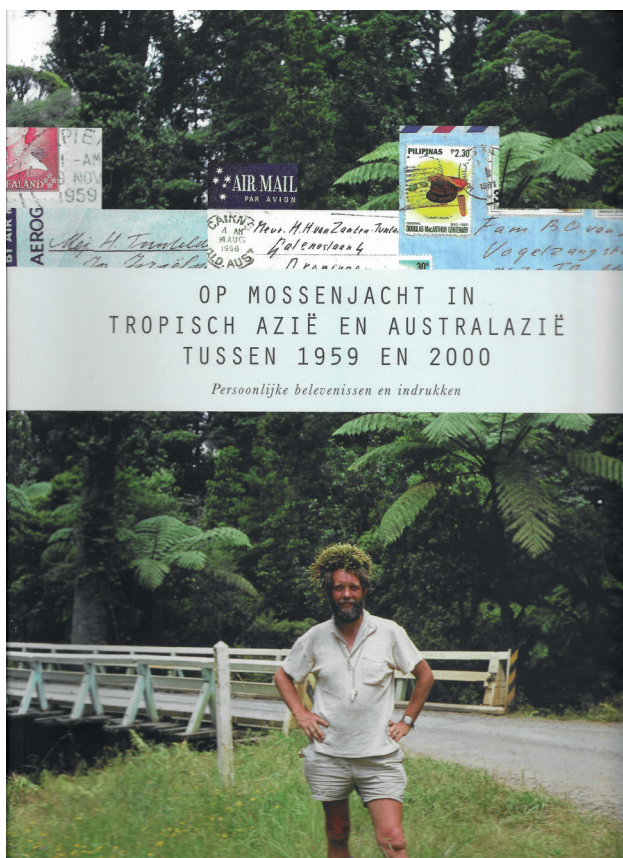
De 'overzeese gebiedsdelen' in en om Zuidoost-Azië hadden van oudsher de aandacht van wetenschappers vanuit ons land, zowel als deelnemers van wetenschappelijke expedities als op eigen initiatief. In de 20ste eeuw was een van de meest actieve bryologen in dat gebied zonder twijfel Ben van Zanten. Bens eerste grote reis betrof deelname aan de Sterrengebergte-expeditie op Nieuw-Guinea in 1959, als jonge bryoloog in een groot team van wetenschappers met uiteenlopende specialismen. Over deze expeditie verscheen een boek van de leiders van de expeditie, Brongersma en Venema (1960); later publiceerde Ben zijn eigen herinneringen aan deze expeditie (Van Zanten 2014, zie Elfferich 2017).

Daarna heeft hij nog vele reizen gemaakt over grote delen van de wereld, maar vooral Zuidoost-Azië, Australië en Nieuw-Zeeland werden regelmatig bezocht. Dit hing samen met de nauwe samenwerking van het Groningse herbarium met het Rijksherbarium in Leiden, waarbij Ben en studenten enkele vooral in dat gebied voorkomende mosfamilies bewerkten, maar ook het verzamelen van materiaal voor Bens fameuze experimenten om verschillen in arealgrootte van mossen te koppelen aan de mogelijkheden en beperkingen van lange-afstandsverspreiding van de sporen was een belangrijk doel. Het hier besproken boek is een weerslag van zijn herinneringen en dagboeken uit die periode. Het begint met een reis naar Nieuw-Zeeland in 1959 (slechts een paar maanden na de expeditie in het Sterrengebergte!), waarna een lang hoofdstuk volgt over een reis in 1968 naar Papoea-Nieuw-Guinea, Australië, Nieuw-Zeeland, de Britse Salomonseilanden, de Filipijnen en Japan. Daarna volgen nog 8 hoofdstukken over latere reizen in deze gebieden, met een uitstapje naar Singapore en Maleisië in 1982. De laatste besproken reis, in 2000, ging weer naar Nieuw-Zeeland.

Op Nieuw-Zeeland kon hij af en toe even bijkomen bij zijn broer, die na de oorlog daarheen geëmigreerd was, en diens familie. Elders reisde hij vaak alleen, maar bijna altijd kon hij ter plekke wel hulp regelen om een deel van de bagage (inclusief spullen om het verzamelde materiaal te velde te kunnen drogen) en de gedurende zo'n tocht gestaag groeiende stapel zakken en dozen met alle verzamelde mossen te dragen. Vaak waren dat mensen met wie hij praktisch alleen maar met gebarentaal kon communiceren, maar dat ging hem heel goed af. De vele wederwaardigheden tijdens de vaak dagenlange tochten de bergen in met een groep helpers vormen een belangrijk onderdeel van dit boek. Zo tussen neus en lippen door komen ook regelmatig leefwijze, taal en ideeënwereld van de volkeren in het gebied ter sprake, evenals de na-ijlende effecten van de Tweede Wereldoorlog en de 'souvenirs' daarvan die overal in het gebied te zien zijn. Zo blijkt een groot deel van het openbare vervoer op de Filipijnen nog te gebeuren met tot busjes omgebouwde Amerikaanse jeeps uit die tijd, zgn. jeepneys.

Tijdens al zijn reizen verzamelde Ben niet alleen mossen, hij fotografeerde ook veel, grotendeels in de vorm van 6×6 kleurendia's. De diavoorstellingen over deze reizen die wij later mochten bijwonen waren altijd een feest – series wandgroot geprojecteerde foto's van oerwouden, berglandschappen en Papoea's die regelmatig onderbroken werden voor sappige verhalen over de belevenissen die daarbij hoorden. Die verhalen zijn nu na te lezen in dit boek, dat vooral gebaseerd is op Bens dagboek aantekeningen en zijn fabelachtige geheugen. Het boek beperkt zich tot de reizen in tropisch Azië en Australazië, maar daarover is al meer dan genoeg te vertellen! Een kleine selectie (182) van deze foto's, van mossen, mensen en landschappen (gelukkig veel beter afgedrukt dan in Bens boek over de Sterrengebergte-expeditie) zijn achterin het hier besproken boek toegevoegd.

De reizen worden in chronologische volgorde behandeld, vooral in de vorm van kortere of langere dagboekverslagen. Soms vallen mossennamen, maar de tekst richt zich grotendeels op het reizen zelf – de landschappen, de avonturen met oude huurauto's, de onderkomens (soms noodgedwongen een luxe hotel, maar doorgaans hutten of tenten met velerlei ongemakken en ontberingen). Steeds weer vallen Bens gelijkmoedigheid en geduld op, ook in situaties waarin velen uit hun vel gesprongen zouden zijn.

Literatuur

Brongersma, L.D. en G.F. Venema 1960. Het witte hart van Nieuw-Guinea. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Elfferich, C. 2017. Het mossenherbarium van Ben van Zanten. *Natura* 114 (3): 12-14.

Van Zanten, B.O. 2014. De Sterrengebergte expeditie naar Nederlands Nieuw Guinea in 1959. Persoonlijke belevenissen en indrukken. Uitg. Aspekt, ISBN 9789461533791.

Heinjo During

Activiteitenoverzicht

Het excursieprogramma voor komend najaar wordt weer opgestart. Er zullen dan nog steeds maatregelen vanwege het coronavirus gelden, zoals de 1,5 meter-regel. We houden in het veld de nodige afstand tot elkaar en zijn voorzichtig bij het bekijken van een mos/korstmos. Het aantal deelnemers wordt beperkt gehouden, en aanmelden is verplicht.

Zaterdag 12 september 2020 - Mossen- en korstmossenexcursie Eerde

Het landgoed Eerde is een uitdagende locatie om onder leiding van Henk-Jan van der Kolk en Erwin Goutbeek de mossen en korstmossen te inventariseren. Groot dooiermos (*Xanthoria parietina*) is er zeldzaam! Maleboskorst (*Lecanactis abietina*) is er algemeen! Maar ook soorten als de bosknoopjeskorst (*Bacidia circumspecta*), boomoojje (*Micarea peliocarpa*) en zes soorten schorssteeltjes (*Chaenotheca*) groeien hier. Ook het krulbladmos (*Nowellia curvifolia*) is hier gevonden, samen met vele andere soorten bodemmossen. Het bos bestaat uit oude loof- en naaldbomen met diverse boomlijken, die er al jaren liggen. Daarnaast bekijken we de muren van het kasteel en de fruitbomen in de tuin. Hier groeien onder ander het grafstrontjesmos (*Monerolechia badia*)

Al met al is dit een boeiend boek voor lezers die zich een idee willen vormen van de omstandigheden waaronder nog maar enkele decennia geleden het veldwerk in de tropen gebeurde. Dat viel niet altijd mee. Zo was Ben vaak maandenlang van huis, met zeer beperkte mogelijkheden om contact met het thuisfront te houden. Maar onder alle omstandigheden, ook tijdens familiebezoek of bij bezoeken aan collega's van universiteiten en herbaria in de bezochte landen, stond één ding centraal: verzamelen van mossen, zo mogelijk met sporenkapsels!

Het is jammer dat het boek geen kaarten bevat (afgezien van een foto van een te velde handgemaakte kaart van het gebied bij het Field Station bij de top van de Mt. Wilhelm op Nieuw-Guinea) – voor lezers die daarin geïnteresseerd zijn zal het vaak lastig zijn terug te vinden waar de diverse avonturen zich hebben afgespeeld. Ook de bijschriften bij de (overigens fraaie, goed afgedrukte) foto's zijn uiterst summier, waardoor de link tussen foto's en tekst vaak lastig te traceren is. Dat neemt niet weg dat het boek een boeiend inblikje geeft in de vele avonturen die een reislustig bryoloog tijdens zijn vele verzamelreizen beleefd heeft.